

DE LICHEMEN VAN DE VLIELAND-EXCURSIE

M. Brand

De lichenenlijst van deze excursie is langer geworden dan alle voorgaande, en voor het eerst is met 108 soorten het magische getal van 100 gepasseerd. Onder deze soorten zijn een aantal zeer opmerkelijke. Naast de resultaten van de excursie zijn ook waarnemingen van Joost Meltzer in 1972 en van MB in april en december 1973 verwerkt; wat betreft de epifytische lichenen geloof ik dat deze lijst wel een vrij volledig beeld geeft, maar bij de terrestrische en epilithische lichenen zullen zeker aanvullingen mogelijk zijn.

In de duinen vonden we, naast een hele lijst *Cladonia*'s, de voor het Waddendistrict karakteristieke combinatie van normaal epifytisch groeiende lichenen op de grond, zoals *Platismatia glauca*, *Hypogymnia physodes*, *H. tubulosa*, *Pseudevernia furfuracea*, *Evernia prunastri*, *Parmelia sulcata* en eveneens *Alectoria fuscescens* en *Usnea* cf. *fulvoreaegens*. Vooral *Platismatia* was plaatselijk erg talrijk op N-hellingen. *Alectoria fuscescens* werd ten N van de Nieuwe Kooi gevonden, in een soortgelijke vegetatie als waar hij gevonden werd tijdens de voorjaarsexcursie van 1971 naar Ameland: een zeer open kruidlaag (bedekking 5%, hier vnl. *Festuca ovina* (1b)) en een gesloten moslaag (95% bedekking), waarin *Dicranum scoparium* (3), *Hypogymnia physodes* (2a), *Cladonia glauca* (2a) en *C. coccifera* (1b) de meest bedekkende soorten waren. R. Ketner-Costra (1972, *Gorteria* 6:6) vond *Alectoria* op Ter-schelling meestal in een open, zandige vegetatie met spaarzame moslaag, maar ook geeft ze een opname van een dergelijke vegetatie als op Vlieland (successiefase van *Viola* - *Corynephorum* naar *Polypodio-Empetretum*).

Usnea werd op de excursie niet op de grond gevonden, maar in december vond ik hem op 2 plaatsen. In een geval (W. van Lange Palen) groeide hij met *Alectoria* op een stuk hout, en daarnaast in een aantal grote plukken tussen het gras en op

kaal zand.

Tussen de naaldbossen in de duinen liggen op sommige plaatsen kleine stukjes eikenbos. De nog kleine boompjes dragen op deze zeer beschutte plaatsen vaak een uitbundige lichenenbedekking. Dergelijke bosjes liggen ten NO van het dorp, ten W van de Torenvijver en bij Lange Falen. Hoewel we de bosjes tijdens de excursie nauwelijks bekeken hebben, kan ik het niet nalaten er iets over te zeggen. Er groeien liefst 4 soorten *Usnea*, vaak in fraaie exemplaren, *Alectoria* vind je er regelmatig, en *Hypogymnia physodes* fructificeert hier regelmatig, en soms zelfs uitbundig. Zeer opmerkelijk is het voorkomen van *Parmelia perlata*. Alle vindplaatsen van deze eeuw van deze fraaie, grote, voor luchtverontreiniging zeer gevoelige, atlantische soort lagen aan de kust in het zuidwesten van ons land, zodat dit de eerste vondst voor de Waddeneilanden is.

Te betreuren is het dat juist hier, in het bosje, waar de enige groeiplaats van *Parmelia perlata* is en waar 3 soorten *Usnea* groeien een overdekt zwembad gepland is. Hoewel Staatsbosbeheer, die eigenaar van het terrein is, van de waarde voor de lichenenflora op de hoogte is, moet voor de verdwijning van althans dat deel van het bosje waar *Parmelia perlata* staat worden gevreesd, aangezien er een bestemmingsplan, waarin een zwembad is opgenomen geaccepteerd is. Via de discussie over de realisering van het zwembad hebben de *Usnea*'s inmiddels hun intrede gedaan in de Vlielandse folklore: op het traditionele eilander sinterklaasfeest verschenen dit jaar verscheidene personen verkleed als baardmo.

Een verrassing wachtte ons op een populier aan de rand van het dennenboscomplex bij de Kooisplek, waar een exemplaar van *Physcia leptalea* bewees dat deze mediterraan-atlantische soort in Nederland nog niet uitgestorven is. De andere drie vindplaatsen van deze eeuw lagen alle in het zuidwesten (Walcheren, Schouwen en Wassenaar), maar daar is hij in recente tijd niet meer teruggevonden.

Het bos om de Oude Kooi bestaat geheel uit loofhout, en is zo veel winderiger, dan de door naaldhout beschutte bosjes. De epiphytenvegetatie is dan ook volkomen anders. *Ramalina farinacea* en *R. fastigiata* zijn er bijzonder fraai ontwikkeld, op alle er voorkomende boomsoorten. Opmerkelijk is een vondst van *Lecania fuscella*, op een esdoorn aan de N-zijde van de Kooiplas, wel uit Nederland bekend, maar alleen in de vorige eeuw gevonden. Op de voet van een oude populier op de zandwal aan de w-zijde van de plas, werd onder de bramen nog *Enterographa crassa* vastgesteld; deze soort was nog niet ten N van Bergen bekend.

Langs een schelpenpaadje bij Lange Palen groeiden behalve *Aloina* ook de calcifiele lichenen *Collema crispum*, *C. tenax* en *Leptogium pusillum*. De laatste soort, die wellicht nieuw voor Nederland is, groeide op een stukje baksteen aan de rand van het weinig gebruikte pad.

Vlak voor de terugtocht werden nog de iepen in het dorp en bij de pastorie geïnspecteerd. *Physciopsis adglutinata* bleek op sommige iepen nog fraai ontwikkeld voor te komen. Op enkele esdoorns op het kerkhof vonden we *Buellia canescens* met apothecia. Hoewel deze soort algemeen voorkomt, fructificeert hij sporadisch, en dan meestal wanneer hij op een steen groeit. Merkwaardig dat het dezelfde twee esdoorns waren, waarop hij fructificeerde, als waarop hij dat in augustus 1976 ook deed, terwijl hij ook op de andere esdoorns groeit.

Friesland heeft ook een epizoisch licheen: *Arthopyrenia halodytes*, die hier op de schelp van levende alikruiken, aan de voet van de waddenzeedijk gevonden werd.

Legenda

1. Oostervallei; droge duinen, met vrij vochtige vallei en op metselwerk van voormalig bouwseltje
2. Kooiplekslid en omgeving; droge duinen tussen naaldbos en pad van dertig.

3. Vallei van het Veen; droge en vochtiger duinen, met een ratelpopulierenbosje tussen Lange Paa! en Oude Kooi
4. Enkele jaren geleden uitgegraven duinvalleitje tussen Oude Kooi en Bomenland
5. Droge duinen ten N van Bomenland
6. Eikenbosjes tussen naaldbos, NO van het dorp
7. Eikenbosjes tussen naaldhout, W van Torenvijver. Baeomyces op steile wand naast pad door dennenbos; Pseudevernia op lage bergdennen op Torenduin
8. Populieren en wilgen, aan rand van naaldbos, NO van Kooisplek
9. Eikenbosjes tussen naaldbos, N van Lange Palen
10. Nieuwe Kooi; op eiken en elzen langs paden door naaldbos
11. Oude Kooi; op eiken, esdoorns, iepen en populieren rond kooiplas; op cement van voormalig kooikershuisje
12. Bomenland; op oude populieren bij weiteje, op dennen, en op berken en elzen aan noordzijde van dennenbos
13. Dorp; op iepen bij pastorie en op esdoorns op kerkhof
14. Dorp; op iepen bij Trompshuis
15. Dorp; op iepen in dorpsstraat
16. Waddenzeedijk; op basalt, graniet en kalksteen; Arthropyrrenia halodytes op schelpen van levende Littorina littorea
17. Lange Palen. Op de grond en op steentjes langs vrij vochtig, weinig gebruikt schelpenpad
18. Posthuis; op houten paaltje
19. Op aangespoeld hout in de vloedlijn aan Z-zijde van de Kroonspolders

e epifytisch

h op dood hout groeiend

s op steen groeiend

t op de grond groeiend

! met apothecia (alleen vermeld, als de soort gewoonlijk geen apoth. vormt)

A op esdoorn (*Acer pseudoplatanus*)

E op els (*Alnus glutinosa*)

F op es (*Fraxinus excelsior*)

P op populier (*P. nigra*, *P. canadensis* of *P. canescens*)

Pi op den (*Pinus spec.*)

Q op eik (*Quercus robur*)

R op esp (*Populus tremula*)

U op iep (*Ulmus spec.*)

onderstreept: verzameld en nagedetermineerd
niet onderstreept: veldterminatie

	1	2	3	4	5
Alectoria fuscescens			<u>t</u>		
Arthonia spadicea					
Arthopyrenia halodytes					
Bacidia rosella					
Baeomyces rufus					
Biatorella moriformis					
Buellia alboatra					
B. canescens					
B. chlorophaea					
B. griseo-virens					
B. punctata					
Caloplaca citrina	<u>s</u>				
C. citr. var. phlogina	<u>s</u>				
C. heppiana					
C. marina					
Candelariella aurella	<u>s</u>				
C. vitellina					
Catillaria chalybeia					
C. denigrata					
C. griffithii					
C. prasina					
Cetraria chlorophylla					
Cladonia baccillaris				<u>t</u>	
C. chlorophaea	<u>t</u>		<u>t</u>	<u>t</u>	
C. coccifera	<u>t</u>	t	<u>t</u>	<u>t</u>	<u>t</u>
C. coniocraea					
C. consistea				<u>t</u>	
C. destriata			<u>t</u>		
C. fimbriata					
C. foliacea	t	t	t	t	<u>t</u>
C. furcata	<u>t</u>	t		<u>t</u>	<u>t</u>

	1	2	3	4	5
Cladonia furcata var.					
subrangiformis	<u>t</u>		<u>t</u>		
C. glauca	<u>t</u>		<u>t</u>	<u>t</u>	<u>t</u>
C. gracilis		t			<u>t</u>
C. impexa	t	<u>t!</u>			<u>t</u>
C. macilenta	<u>t</u>			<u>t</u>	
C. merochlorophaea	<u>t</u>			<u>t</u>	
C. pityrea	<u>t</u>		t	<u>t</u>	<u>t</u>
C. polydactyla					
C. squamosa	<u>t</u>			<u>t</u>	
C. rangiformis			<u>t</u>		
C. subulata				<u>t</u>	
C. sylvatica	<u>t</u>		<u>t</u>		<u>t</u>
C. tenuis	<u>t</u>	<u>t</u>	<u>t</u>		<u>t</u>
C. verticillata	<u>t</u>	<u>t</u>	t	t	
Collema crispum					
C. tenax					
Cornicularia aculeata	t	<u>t</u>	t	t	<u>t</u>
Dimerella diluta					
Enterographa crassa					
Evernia prunastri		t	tR		
Hypogymnia physodes	<u>t</u>	t	tR!		t
H. tubulosa		t	R		
Lecania cyrtella					
L. erysibe	<u>s</u>				
L. fuscella					
Lecanora atra					
L. carpinea					
L. chlarotera					
L. conizaeoides				R	
L. crenulata	<u>s</u>				
L. lispersa	<u>s</u>				
L. expallens				R	
L. hageni					

6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Q Q

Q Q

t|t

Q

PQ Q PQ Q EQ QA EB A
PQ! Q! PQ Q! EQ QA E!B
PQ Q Q E Q

P

S
A

S
S

Q e P e e Q A U U U
PQ Q Q E QA EB U U
PQ Q P Q Q S S
QA E e U U

h

S

h

	1	2	3	4	5
Lecanora helicopis					
L. laevis					
Lecidea elaeochroma					
L. granulosa	<u>t</u>	t			t
L. symmicta					
L. uliginosa	<u>t</u>		<u>t</u>		t
Lepraria incana					
Leptogium pusillum					
Opegrapha atra					
O. chevallieri					
O. cinerea					
O. niveoatra					
Parmelia acetabulum					
P. caperata					
P. perlata					
P. revoluta					
P. saxatilis					
P. subaurifera				R	
P. subrudecta					
P. sulcata		S		Rt	
Parmeliopsis ambigua					
Peltigera canina					
P. polydactyla	<u>t</u>		<u>t!</u>		
Phlyctis argena					
Physcia adscendens	s				
P. grisea					
P. leptalea					
P. orbicularis					
P. tenella					
Physciopsis agglutinata					
Pseudevernia furfuracea		t			
Platismatia glauca		t			
Ramalina farinacea				t	
R. fastigiata				R	

6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
										<u>s</u>			
Q	e	P	e	e	A		<u>UA</u>	<u>U</u>					
							<u>UA</u>	<u>U</u>					
PQ	e			e	e							h	h
PQ	Q	Q	Q	Q		EB	AQ		U			h	h
						<u>P</u>	<u>A</u>	<u>U</u>			<u>s</u>		
							<u>s</u>						
					<u>A</u>		<u>UA</u>	<u>U</u>		<u>s</u>			
							<u>U</u>	<u>U</u>					
Q	Q		Q										
Q	Q					EPI							
Q				Q									
	Q		B										
	Q			QE		E							
	Q	P		QE									
PQ	Q	QP	Q	QE	QA	EB	e		U				h
	Q												
					A		AF						
	e		e				UA	<u>U</u>	<u>U</u>	<u>U</u>	s		
							<u>U</u>						
		<u>P</u>											
	e		e		A		U		<u>U</u>	<u>U</u>			
		P			QA		UA	<u>U</u>					
							<u>U</u>	<u>U</u>					
Q	QP1		Q										
QP	Q		Q			E							
QP	Q	Q	Q	QE	e	E	e						
Q					e		A						

	1	2	3	4	5
Rinodina exigua					
R. subexigua	<u>s</u>				
Usnea hirta					
U. cf filipendula					
U. cf fulvorea gens		t	t		
U. cf subfloridiana					
U. spec.					
Verrucaria microspora					
V. cf muralis					
Xanthoria aureola	s				
X. candelaria					
X. parietina	s				
X. polycarpa					

6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
							<u>U</u>	<u>U</u>		<u>S</u>			
<u>PQ</u>	<u>Q</u>												
<u>Q</u>	<u>Q</u>		<u>Q</u>										
<u>PQ</u>	<u>Q</u>			Q		P				<u>S</u>			
												<u>S</u>	
	e		e				U						
	e						A		U				
	e	P		e	<u>S</u>		UF			S			
					e		e						